

esse rugitum aut, cum in prædam incidit, et immittitur in foveam, id est, ut animantes præ timore gressu et desipi videantur. Similia animadvertit sanctus Gregorius Nyssenus de creatione hominis: «Vix gravem, inquit, leonem freudentemque aspicias, cuius et vel nomen ipsum ferri non potest; et illius rugitus et horripilus nati terrorem, terram tremefacit.» Quæ omnia Satana vim et immanem ferociam illustrant præsertim mortis tempore, quo maximè timet ne præda sibi eripiantur. Et quidem evenire aliquando videmus, ut tum quidam illius tentationibus velut leonibus unguibus et savitâ lacereantur; quibus idem quod olim Carano Macedonia regi accidit, qui teste Pausaniâ in Bœotici, de Cissoe provincia finitimæ domino cùm victoriam reportasset, et trophæum Argivorum more ad perennandam suam gloriam crexisset, illud postea leo ex Olympo egressus evertit ac dissipavit. Sic etiam aliquando reperias qui sapiens in vitâ lauræ donati, et ut victores invicti ac triumphales coronati fuerint, quorum tamen pulcherrima trophæa clarissimarum virtutum collocata in extremo illo vite actu, inpressione sua furiosus hic leo non ab Olympo monte, sed à nigro averno egressus turpiter evertat. Quare quisquís in finem usque in virtute perseverans hujus immanis belluæ et tartarei leonis gloriosus esse hâc vitâ victor decesserit, nœ ille iure optimo confidenter dixerit: *Rugitus leonis, et vox leonæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt.* Ceterum Eliphaz idem argumentum magis adhuc amplificans, et Jobum tacite vellicans, subdit

VERS. 11. — TIGRIS PERIIT (1) EÔ QUÔD NON HABERET PRÆDAM, ET CATULI LEONIS DISSIPATI SUNT. Hic versus eundem sensum habet cum precedenti. Tigris enim ferocitate leoni nequamquam cedit, adeoque per eam Eliphaz Jobi quoque ferociam laudè obscure indicat et taxat. Est quippe symbolum seu hieroglyphicum immanitatis, quo, teste Pierio, utimur ad indomitos et efferatos alicujus animos indicandum. Unde poetæ, cum hominis cuspisiam immanitatem egregiè notare volent, hyrcænas illi tigrides ubera prædicant admovisse.

Pro tigride in Hebræo est לַיִשׁ *laisch*; quod Vulgatus noster interpretè alibi *leonem*, Septuaginta vertunt *μαρμαρινοσσα*, id est, *formicarum leonem*, vel *formico-leonem*, qui, teste S. Gregorio ad hunc locum (quod ipsum etiam tam Græci quàm Latini lexicographi notant), genus animantis pusillum quidem, sed astutissimum est, idem et terribile formicis non secus ac leo aliis animantibus, quod se sub pulvere abscondit, unde formicæ frumenta gestantes quasi ex insidiis

(1) לֵישׁ אַיִל בְּכֹל יוֹמָו, *leo major perit absque præda*, vel, *ob penuriam cibi.*
 Et CATULI LEONIS DISSIPATI SUNT, תִּפְסַרְתִּי, hinc illic ad querendum cibum; i. e. Tyranni illi non inveniunt amplius quod prædentur; ideo illi eorum dispiciuntur, ut sibi victum parent. Deus et dentes, i. e. nocendi artes, impiis aufert, et victu eos privat, et ipsos eorumque totas familias dedit. Jobum hic persi-rugit Eliphaz, quasi tyrannicè dominatus sit, ideoque et potentia et liberis orbatus sit.

(Synopsis.)

observat, quas in foveam, ad hoc ab illo prorsus admirabili artificio structam, delapsus insidiator callidus intercepti devoratque.

Verùm quia hîc à rebus magnis petuntur similitudines, et Hebraicè לַיִשׁ *laisch* propriè *leonem* significat, aptis pro verâ specie leonis aut tigris supponit, quæ magnitudine et ferocia leoni non cedit, præsertim cùm Strabo lib. 16 de Situ orbis, et ex eo Gesnerus cap. 2 de Leone, ut Pineda noster notat, in Pseudocassia, qui locus est in finibus Arabiæ, scribant esse copiam leonum qui formicæ appellantur, quod formicæ corporis formicarum quandam similitudinem referant.

Porro cur Eliphaz Jobum cum leone et tigride compararet, in promptu ratio est, quam refert Sanctus noster, scilicet quia diabolus ipsi suis satis credulo persuaserat avaram fuisse Jobum, et usque adeo cupiditate captum, ut quo rem augetet snam, nullam habuisset rationem humanitatis et officii, sed subiectum sibi populum degubisset, ac non secus ac leo et tigris prædam, in quam incidunt, dilaniasset. Perire ergo tigris dicitur, eò quòd non haberet prædam, quâ rabidam famem expleat: tacite insinuas Jobum jam in sterquilino, regno et bovis omnibus exutum, contabescere ac perire, quòd non haberet prædam, id est, sulditos quasi amplius deglubere ac devorare posset.

Pro eo autem quod nos habemus, eò quòd non haberet prædam, Eucherius notat in Hebræo esse, eò quòd non fuerit prædam assecuta, id quod ad usitatum catulorum tigridis venationem aliquo modo referri posset. Nota enim est historia quemadmodum venator tigridis foetus recens editos observat, ad quos, cùm mater pabulatum abierit, auferendos perniciosissimo fertur equo, surreptisque catulis, qui sunt semper numerosi, cursu se inde proripit quàm potest citatissimo. Reversa tigris, ubi nidum vacuum reperit, velocissimo cursu totam extemplo circumlustrat regionem, donec fugientem venatorem deprehenderit, in quem tunc omnem impetum convertit; ille verò simul atque se deprehensum animadvertit, statim unum è catulis post tergum projicit; suscipit hunc tigris mordicis, et retroversa in nidum refert; aleri mox cursu eadem vestigia repetit, exiguoque temporis intervallo venatorem aggreditur; ille rursus alterum catulum abiecit, cursuque nunquam internissem navem versus provolat; suscipitur hic quoque, et rapidissimâ velocitate reportatur; idque et tertio, et intermedium quartò fit, donec venator consensâ navi, vix duobus et nonnongnam uno tantum catulo abluo, aufugiat, equo relicto, in quem, posteaquam frustra toto litore frendens desevit, omnem convertit ultionis sævitiam, totumque disceperit, et miserabilis pro auctore furti pœnas pendere compellit. Quòd si vero ausus aut fluvii tanta fortè fuerit vicinitas, ut antequàm ad nidum suum tigris reverteretur, et caulos ablato deprehenderet, maturâ fugâ se simul cum prædâ integrâ subdlexerit, adeò fertur impotenti erga catulos suos amore allici, ut eorumdem orbitatem non

ferens, præ nimio et inconsolabili moreore intereat et contabescat, eò quòd prædam non sit assecuta, catulis à venatore abluicis ac dissipatis.

Mysticè tam tigris quàm *myrmiceleon* sive formicarius leo symbola sunt diaboli, ut sancti Patres passim exponunt. Ac tigris quidem, quod animal saxum est et implacabile, idemque plenum varietate macularum, sed præcipuè fulvum habet colorem nigricantibus segmentis interundulatum, aptè mali demonis, ut nocentissimæ belluæ, varium maxime et fraudulentum figurat ingenium; incredibilis enim est illius in tentando et decipiendi versutia, quâ nihil magis veteratorum dici potest, aut ad fraudem callidum et eruditum artificio simulationis; hinc à S. Ignatio Martyre in Epistolâ ad Philippenses dicitur: *Versutus, malitiosus, fallendus hominum mentibus egregiè peritus.* Idem significare cupiens S. Hieronymus ait esse multimoda diaboli ingenia, quibus ad necendam hominibus fraudem abutatur; eandem ob causam B. Macarius hom. 27 vocat eundem *πολύτροπον*, id est, *vastrum et callidum veteratorem*, qui habeat *μάχνην καὶ τριβήνην*, id est, *excogitatas machinas et fores triplex*, quibus effugiat et elabatur, vel præter expectationem redcat.

Myrmiceleon verò, novum quoddam genus monstrum, è naturarum varietate compositum, quod, cùm simul formica sit atque leo, sancto Gregorio ad hunc locum et Olympodoro in Catena testibus, manifestum quod symbolum diaboli est; quippe qui ut formica quidem titillat, ut leo verò sevit atque hacchatur, ac piis quidem et in virtute constantibus formica est, impiis verò ac timidus leo; potissimum autem, ut S. Augustinus ait, formicis, id est in terrâ thesaurizantibus dominatur.

Tropologicè S. Nilus in Catena Græcâ per *μαρμαρινοσσα* seu formicoleonem intelligit perturbaciones animi, quæ initio à tenuioribus visis exoriuntur et quasi formicæ latenter obrepunt, ubi verò se confirmarint adeò violente fiunt atque insolentes, ut leones videantur.

VERS. 12. — PORRO AD ME DICTUM EST VERBUM ABSCONDITUM, ET QUASI FURTIVE SUSCEPIT AURIS MEA VERBA SUSURRI EUS (1). Significat hic Eliphaz se per

(1) Verbum (i. e., verbum Dei, sive prophetia, ut in Prov. 15, 43: *Qui contemnit verbum.* (Drusius.)
 Qualis fuit hæc visio? Resp. : Vel 1ª facta: solebant enim pseudoprophetae talia fingere. Vel 2ª diabolica: diaboli enim in pseudopropheta illiciter, varisque technis homines à fidei canone abducit. Id docet 1° quòd *furtim perlatum* dicitur; nos autem est Satana clam obrepere. 2° *quod* *verbum* sequens, quod exlem manium vocem representat. Oracula spiritûs Pythonici non clarè audiebantur, sed musstabantur, Isa. 8, 49, et 29, 4. Vel 3ª naturalis: nam dum attentius cogitare de Jobi calamitate et iudicis divinis, in somnum delapsus (vel etiam vigilans, ex forti phantasiâ et cogitatione) talia videre et audire sibi imaginari potuit. Vel 4^a divina, quia non nisi vera conlucet. Eliphaz tantum in applicatione erravit: quod non mirum, cùm ipsum Dei verbum possit malè applicari. (Synopsis.)
 Veram fuisse revelationem colligo, 1° quia ita sapè veteribus Patribus apparuit Dominus, revelatione id

velationem divinam aliquod oraculum idque clam et subtiliter à Domino accepisse; quapropter vocat illud

apud illos efficiens quod lodie legi sed et verbo facit. 2° Quia omnia attingit, quæ in veris revelationibus fieri solebant. 3° Non credibile est in re tanta mentiturum fuisse tantum Jobi amicum. Sanè Hebræi ita amici Jobi hos tres socios fuisse tradunt, ut proverbum inde traxerint אֲמִיכָרִים הָיוּ אֲמִיכָרִים אֲמִיכָרִים: *Si non detur talis amicus quales Job habuit, mira optanda est potius.*

Sequitur secunda ratio, quam affert ad probandum institutum, mala non nisi commotis innotuit, sumpta ex visione quam sibi obtigisse dicit, de communi hominum labe, quæ vetat sperare impunitum. Controversum est, narretne Eliphazus, quæ verè sibi contigerint, an ficta sit ab ipso visio, qui suis verbis fidem majorem ac pondus concellit. Mihi tamen non est dubium, ex poetæ mente hæc visionem pro verâ esse habendam, etsi alutatur ab Eliphazus. Nam si diligenter expendas, et propius inspicias quæ sequuntur, nihil falsum continet ob oraculum Eliphazo oblatum: neque enim dicit, sibi illo indicatum fuisse, peccatorum genus luere Jobum, aut semper ob peccata affligi homines, sed hoc duntaxat, mortaliu neminem vitis esse immunitum; sed hoc postea permissam detorquet in Jobum, quasi ex eo quòd malis opprimatur, sit colligendum cum occultis criminibus Deum ad puniendum provocasse, adeoque lucatam fuisse illam suam pietatem, quâ apud homines tantum nominis adeptus erat. Certè poëta voluit *ὄνειδος* et *αἴτιον* è celo delapsum, utpote Deo dignissimum, exhibere, ut rem totam ex vero prædico narrari consentiret lectores. Talibus nempe insomniis vetustioris ætatis pius vorosus sui cultores habet infrequentè Numen dignari, o-mnium erit prisorum hominum opinio. Id suadet porro modus visionis, sacrum quemdam horrorem incutere aptus, et divina majestatis sensu percillere, qui cum revelationibus, quales patriarchis in somnis identidem obigerunt, miram affinitatem præ se fert. Præmittitur v. 16 precorium reliquæ orationi congruum; unde aliquod magis expectare par est. Audis omnia angusta et sententia, אֲדַבְרֵי הַיָּסוּד, *ad me verbum surreptum est*, i. e., verba, quæ sequuntur, ad me veluti furtim et clanculum delata, clanculum mihi exposita sunt, ut res furtive ad quempiam perlati, dicitur illi surrepta. Similes Lucianæ ille dictiones, ab A. Schultens alibi, *ὡς τὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔλαττον*, Chaldaeus: *Ad me dictum est verbum secreto*, Hieronymus: *Porro ad me dictum est verbum absconditum*, Symmachus: *ὡς τὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἔλαττον*. In Syriacâ versione sic legitur: *Et ad me verbum responsum est*. Scripsit interpres sine dubio: *Furtim allatum mihi est*. Attamen non in codice et Arabi legit, ut ex hæc sua versione patet: *Ad me responsum verbi reductum est*. In altero hemistichio de vocabili אֲדַבְרֵי verâ significatione ambigit. Semel tantummodo, infra 26, 14, recurrit, itidemque de sono suo voce loquens usurpatum. Quare verisimilissimè conieci Edm. Castellus in Lexico Heptagl., nomen Hebræum explicandum esse ex Arabico, quod de sermone dicitur *verbum prodatum*. Hinc אֲדַבְרֵי propriè fuerit *sonus confusus et exilis*, qualis percipitur ex sermone rapit loquentis. Nec multum discedit vulgaris hujus vocis explicatio: *Particula, paucillam*, quæ: significatio et altero loco (26, 14) perquam est apta, ubi nomini אֲדַבְרֵי, *partes*, respondet. Chaldaeus utroque loco אֲדַבְרֵי, *aliquid*, vertit. Syrus et Arabi: *Exiguam, paucillam*. Sensum autem omnium optimè Hieronymus expressit: *Et quasi furtive suscepti auris mea verba susurri sunt* (scilicet, *verbi absconditi*, quod in priori hemistichio posuit). אֲדַבְרֵי de eo (scilicet, אֲדַבְרֵי i. q., אֲדַבְרֵי, Ps. 68, 24. Putant quidam Eliphazum modestè loqui, dicit de se non nihil tantum de oraculi sermone percipisse, quasi non plenè revelatione accepisset quòd sciendum esset

UNIVERSITÄT DE WESLEYAN
 LIBRARY

verbum absconditum, id est, arcanum, occultum, mysticum, qualia scilicet Prophetarum esse plerumque de hâc re, sed pro captu duntaxat suo. Nos tamen hæc simpliciter ad scenâ instructionem pertinere existimamus. (Rosenmüller.)

VENAS SUSURRI EJUS. Hébraïque, tenue quiddam, et modicum ex eo, puta lenem sibilum, vel auram tenuem. Significat Eliphaz se quidem de lapsu angelorum accepisse divinum oraculum, sed clanculum, et hinc pauca novimus, et parvas subinde guttas, non integra pœna haurimus. (Firiuz.)

Avant qu'Eliphaz s'engage dans le long récit de sa vision, je le prie de trouver bon que je lui dise ce qu'il disait à Job, que je suis plein de pensées sur son sujet, et que je ne saurais m'empêcher de lui en décharger mon cœur, quoique j'ignore comment tonnera cette liberté. 1° N'a-t-il pas de honte d'insulter si basement et si lâchement à la misère d'un ancien ami? Quand il serait vrai que Job aurait abusé de ses richesses et de son pouvoir, serait-ce le temps de le lui reprocher, lorsqu'il est dans l'aveuglement? La misère rend les misérables respectables et comme sacrés. Les ennemis mêmes, quand ils y sont réduits, ne le sont plus pour les grandes âmes. 2° Mais comment Eliphaz a-t-il été si long-temps ami d'un lion et d'un tyran? Pourquoi ne lui a-t-il jamais parlé avec liberté contre ses violences? Pourquoi ne lui a-t-il pas prédit le châtiement dont il dit, après qu'il est arrivé, qu'il était si sûr qu'il arriverait? 3° Comment peut-il accorder la louange qu'il lui a donnée, d'avoir été penché sur sa prospérité, la consolation, la lumière et l'appui de toutes les personnes affligées, avec les reproches qu'il lui fait maintenant de son orgueil et de sa cruauté? Si la louange est vraie, la condamne est évidente; et les deux ne sauraient partir d'une même bouche, sans la convaincre de mensonge. Mais cette considération grossière est la figure d'une autre encore plus manifeste et plus inexcusable à l'égard du véritable Job, à qui les mêmes personnes reprochaient qu'il avait fait des miracles pour sauver les autres, et qu'il n'en faisait aucun pour se sauver, et qui néanmoins à ce témoignage public de la vérité de ses miracles mille outrages contre lui et mille blasphèmes contre son sacrifice. 4° Je demande à Eliphaz ce qu'il entend lorsqu'il dit qu'un innocent ne saurait périr? Il me semble, aim que son raisonnement contre Job soit concluant, qu'il doit me répondre qu'un accident pareil à celui de Job ne peut arriver à un homme innocent.

Et pour lors je lui demande si la mort d'Abel lui est inconnue? s'il ignore que non-seulement il était juste, mais que ce fut parce qu'il était juste, et que Dieu avait rendu à sa justice un témoignage évident, que son frère l'immola dans un lieu secret à sa haine et à son envie? Job est pauvre et couvert de plaies, mais il n'est pas mort; et la condition d'Abel, que Dieu ne ressuscita pas, est par conséquent plus malheureuse. 5° Je prie Eliphaz de me dire si les justes, par rapport à cette vie, ont le privilège d'être immortels? Il me répond sans doute que non, et qu'ils meurent comme les autres hommes. Je continue à lui demander si la mort ne lui paraît pas le plus grand des maux temporels? si dans son sens ce n'est pas périr que de mourir? Il doit me répondre que cela est ainsi. Et dès lors je lui demande que devint sa maxime, qu'un innocent ne saurait périr, et quelle solidité il y a dans ses vives expressions, qui paraissent mettre une si grande distance entre les justes et les pécheurs, par rapport aux maux de cette vie, puisque les uns et les autres meurent également, et que la félicité des justes ne dure pas plus que la misère des pécheurs? 6° Et c'est ma dernière question, mais elle est comprise par plusieurs autres qui en sont les dépendances; je demande à Eliphaz s'il a quelque connaissance de la promesse du Messie, faite première-

ment à Adam, et renouvelée ensuite à Abraham, et à Esau, dont il descend par Esau? Il n'hésite pas à me répondre qu'il est parfaitement instruit de cette promesse, et qu'il en conserve précieusement le souvenir. Puisque cela est, continuerai-je, quel pensez-vous que sera le Messie? Quelle sera la fin de sa venue? Quel bien viendra-t-il faire aux hommes? S'offrira-t-il pour eux en sacrifice? Tous ceux qui l'attendent le connaîtront-ils? Sa mort, s'il est vrai qu'il doit mourir, sera-t-elle regardée de tous comme la mort du juste par excellence? Sera-t-il même possible qu'on lui ôte de la vie, sans qu'il soit accusé et condamné? Ceux qui ne verront que son supplice et son ignominie, le mépriseront-ils regarder comme innocent selon vos principes? Ne seront-ils pas obligés de le regarder comme trahi de la main de Dieu, si tout ce que vous établissez contre Job est certain?

A toutes ces questions Eliphaz est sans réponses, ou il me dit des choses si confuses et si incertaines, que je ne puis m'empêcher de le regarder comme trompé et instruit du fond de la promesse du Messie, dont il ne conserve que l'écorce et la surface, et je me suis clairement que c'est par une suite de cette ignorance qu'il ne connaît pas Job, et qu'il parle si mal de ses souffrances, qu'il juge incompatibles avec la vertu. (Duguet.)

minimè intelligas. Est autem metaphora ab amnibus et rivulis desumpta, qui cœco, ut dicitur, meatu decurrunt, ac tacto murmure devolvuntur, neque aliud quam informem sonum auribus obiciunt. Is enim propriè est susurus, de quo sanctus Gregorius lib. 5 Moralium, cap. 20 : « Qui susurrat, inquit, occultè loquitur, et vocem non exprimit, sed imitatur. »

Porrò quod Vulgatus *furtivè* transfert, Chaldaeus non male exponit *repenitè*; et pro, *venas susurri ejus*, dantiùs in Hébraeo עֵצֶר שִׁבְעִי *semets melet*, id est, *pusillum ex eâ*; in Græco hæc obscuriùs habentur, imò totus versus acerbam sapit increpationem, et sanctum Jobum falsitatis ac fictæ fœcitateque pietatis arguere videtur, dùm ait : *Si quod autem verbum verax fuisse in sermonibus tuis, nihil tibi horum malum occurrisset.* Numquid non capiet auris mea ab eo magnificè? Quibus verbis Eliphaz Jobum perstringit, tanquam qui occultè peccati labe aspersus justè nomen sit simulandi artificè adeptus, et plenam gravitatis orationem sepepemerò usurpavit. Nisi enim, inquit, solis verbis religionem prætulisses, sed factorum etiã fuisses veritatem consecutus, nihilquæ ab officii religione declinasses, hancquamvis tantorum malorum acerbitatem degustasses, cum justorum hominum actiones nullo pacto Deo asperneretur. Ita Polychronius et Chrysostomus in Galeni locum hunc exponunt.

Cæteriù, an hæc fuerit vera revelatio, et à Deo immissa, an verò ab ipsomet Eliphazo vel à demone conficta, dissentiant auctores. Divus Thomas questionem hanc indecisam relinquit, Lyranus revelationem hanc communitatem asserit, et ab Eliphazo confictam opinatur. Verosimiliss tamen arbitror Eliphazum aliquid per quietem accepisse à spiritu, qui bonusne an malus fuerit, cùm pulchrè in utramque partem ventilet atque momentis suis accuratè expendat noster Sanctus, non est quòd isdem immoremur. Hoc certè falsum et parùm pium est quod Judæi tradunt, Eliphazum de peccatis Jobi oraculum accepisse.

Mysticè S. Gregorius lib. 5 Moralium, cap. 19, hunc versum exponens, « potest, inquit, per verbum absconditum allocutio intime aspirationis intelligi, Je qua Joannes dicit : *Unctio ejus docet vos de omnibus.* Absconditum ergò verbum audire, est locutionem sancti Spiritus corde concipere, que profectò scribi non potest, nisi à quo haberi potest. »

Idem, cap. 20, exponens illa verba sequentia : *Et quia furtivè suscepit auris mea venas susurri ejus*, ait : *Venas superni susurri auris cordis furtivè suscepit*, quia subtilitatem locutionis intima afflata mens et captiva et occultè cognoscit; nisi enim se ab exterioribus desideriis abscondat, interna non penetrat; occultatur autem ut audiat, et audit ut occultetur, quia et subtracta à visibilibus invisibilia conspiciat, et repleta à invisibilibus visibilia perfectè contemnit. Anima nimirum spiritalis divinâ luce illustrata, atque ab aliis curis atque negotiis soluta, libenter se ad Deum vertit, et mundi omniumque rerum inanum oblitâ

cum sponsa in Cantico ait : *Sonet vox tua in auribus meis*, cap. 2, 15; sive illa sit spiritus ille tentus numerosè velut resonans, qui suaviter in anime aures illabatur, Hæliamque solatur ac beat, sive amici momenti sui doctoris instructus, sive medici παρηγοεζα seu *consolato* la insillantis. Huic autem anime sapienti, et apud se constituta, non tenebre peregrinant nec ignaviter odiose, quid dulcius et amabilius esse potest cognitione veritatis, in quam prono à naturâ motu et affectu raptatur? Quid beatius, quam discipulum fieri Dei, atque in secreto audire illius monita arcanasque voces, atque in modesto animi otio illius familiaritate perfrui? Ad levitatem itaque inconsultam fugiendam, que utilis otii fructum atque bonum honestarum cogitationum eripit, commodum est initio considerationis situm quandam et certum propositum afferre, et hoc statagere, ut in libere menti habemus relinquamus evagandi quò lubet, sed fortibus cum reinaculis cohibeamus; id dènique quod facere proponimus, non temeritate juvenili atque improvidâ, sed verâ atque certâ animi inductione appetamus. Hoc enim desiderium constansque voluntas constabit mentem, ac velut in sapientie officinam et virtutis scholam induci exsperantem docentis Dei, ad *audientiam* vocem sermonum ejus, Psal. 102, 20, ut quilibet Deo dicitur dicere possit : *Audiam quid loquatur in me Dominus*, Psal. 84, 9. Loquatur sine dubio in illo presertim otio, si hoc ipsum petimus, si vacuas aures damus, si alienas cogitationes excludimus; et quidem nihil nisi pacem loquatur, nihil, nisi ut justificati pacem habeamus, predicabit. Loquitur autem nobiscum Deus non externa, que quidem auribus percipi possint, verba pronuntiando, sed eorum ad quos loquitur mentem ita informando, ut non solum res tanquam presentes mentis oculis cernant, veram etiã à Deo se divinitus moveri sentiant; perinde affecti, ac ipsum loquentem audirent, aut intelligerent. De quâ loquela ita præclatè D. Basilus in Psal. 28 : « Vox, inquit, Dei diversâ est ab iis vocibus quas aurium sensu percipimus; nam illa fit per visionem et in somniis. Ut enim in his animus noster quorundam veluti verborum notis imbutur, nullâ voce ad sensum aurium accedente, sed mente quibusdam rerum formis insignitâ, sic Dei vox existimanda est, quam Prophetæ audivisse memorantur. » Talem itaque vocem Eliphaz hoc loco *verbum absconditum* nominat, et se à Deo percipisse significat.

Porrò ut absconditum hoc Dei verbum et verba susurri ejus percipi à nobis possit, silentium quoddam in animo requiritur sacrum ac venerandum, quod sit comes reverentia ac pietatis. Hinc Sophonias monet : *Sileto à facie Domini*, cap. 1, 7. Septuaginta dicunt : *Ἐσιζήτησθε, reverentem.* Oportet, inquit S. Basilus in Psal. 35, *otium agere* liberum ab omni exteriorè tumultu, et tranquillâ quiete frui cum in *arcano relictis cordis recessu* et oraculo rum centrali, qui cupit velut è vestigiis persequi contemplationum veritatis. Hanc animi quietem Plotinus Enneadis tertie lib. 8, cap. 3, vocat *silentem rationem*. Sed divinisimè sanctus

Dionysius Areopagita, mystice Theologie cap. 1, *arcana mysticam silentium* appellat, de verbo illo abscondito seu mystica theologia loquens: 'Ubi simplicitas et absoluta et immutabilia theologicæ mysteria aperiantur in caligine plusquam ludenti silentii arcana docentis, quæ in omnimoda intangibilitate præpulchris splendoribus mentes oculis captas superadimplet.' Uerius de eodem argumento vide sanctum Dionysium loco citato et ibidem nostras annotationes. Quæ autem oraculum Eliphaz accepit, deinceps exponit dicens:

VERS. 15. — IN HORRORE VISIONIS NOCTURNE, QUANDO SOLET SOPOR OCCUPARE HOMINES (1). Descendit modò ad circumstantias visionis hujus explicandas, primo loco describens tempus quod nocturnum erat, ad quæ propter quietem magis congruum revelationibus percipiendis. In die enim à tumultibus hominum et occupationibus sensuum mens quandam quasi strepitum patitur, quo fit ut verbi absconditi susurrum planè tenuissimum percipere nullo modo possit. Ita Danieli quoque noctu oblitig revelatio, quam describens, ait: *Videbam in visione meâ nocte*, cap. 7, 2; similiter et Zacharie dicens: *Vidi per noctem, et ecce vir ascendens*, etc., cap. 1, 8. Simile est quod Eliphaz hic dicit: *In horrore visionis nocturnæ*. Quæ est paraphrastica quædam noctis descriptio narrationi visionis accommodata, quam Septuaginta sic efferunt: *Timore autem et sonitu nocturno incidens timor super homines*. Nos enim timida et tenebræ horridæ dicuntur, eò quod homini timorem et horrorem afferant; et quæ incidunt noctu cogitationes aut visa non raro quoque horripilationem causare solent. In Hebræo ad verbum est: *In ramusculis à visionibus noctis*; vox enim Hebræa *סניפים*, elegantè metaphorè ex supereminèntibus arborum ramusculis desumpta (quæ est primigenia istius vocis significatio) ad phantasmatum extremitates et velati teneras cogitationum sum-

(1) In cogitationibus, seu imaginationibus ex visionibus nocturnis ortis, seu visionum nocturnarum, ut *ב* genitivo exprimeudo inseruat, ut infra 20, 5; 33, 17. Ps. 80, 14; 119, 18. Alii: *A visionibus*, i. e., visiões, ut *ב* ימים *post dies*, Josue 25, 1; Osee 6, 2, ut *Latinozum à cœcis, à prandio*. Simplicissimum tamen videtur in genitivo vertere *סניפים* propriè *ramos*, ut Is. 47, 6; 37, 10; Ezech. 51, 6, 8; hinc b. l. et infra 20, 2, *cogitationes* signat implexas ac veluti ramosas, sibi quæ invicem innoxas et multitudine. A Schultens collato Arabico *insaniã*, et amore aut *insaniã*, aut *terrore affectus*, Hebræo *סניפים*, cogitationes graviores, curas totum cor occupantes, et conturbatas cogitationes, extraordinario aliquo motu totum cor ad se rapientes, significari putat. Unde nostra verba sic veritè: *In aesteticis cogitationibus et visionibus nocturnis*. Sunt autem nostra verba sensu non diversa à eis quæ infra, 33, 18, leguntur, *סניפים* et *סניפים* et *סניפים*, quibus *insomnia* significari non dubium esse potest. Chaldaeus: *In cogitationibus visionis nocturnæ*. Integrum versiculum eleganter sic expressit Hieronymus: *In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines*. Connectendus est hic versus cum iis qui proximè sequuntur, hoc modo: quum aliquando in cogitationibus ex visione nocturnâ, per somnium illi oblata, delixus essem, pavor subito me corripuit (v. 14), et spiritus aule me præterit (v. 15), etc. (Roseamuller.)

mitates suam extendit notionem, et significat cogitationes, quæ sunt velut rami, germina et conceptus mentis, præsertim illas quæ peculiare quidpiam et magnificum habent; cujusmodi sunt revelationes, quæ reliquis excedunt, et velut cacumina et summitates arborum prominent eminentè.

Notandum hic obiter, frequentissimas olim visiones ac revelationes inter dormiendum et somniandum à Deo prophetis et aliis viris sanctis concedi solitas fuisse, quemadmodum Deus ipse diserit verbis promiserat, dicens: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*, Num. 12, 6. Et alibi ait: *Effundam spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filie vestre; senes vestri somnia somniant, et juvenes vestri visiones videbunt*, Joel. 2, 28. Ita ut non sit dubium, quin istiusmodi somnia sint divina, quæ à Deo immittuntur vel per novas species intelligibiles in mentem, vel per novas imagines in phantasiam, aut certè per novam eorum, que in eâ jam incant, compositionem. Atque hoc postremo modo, quantum ex totâ Eliphazi narratione non improbabili conjecturâ colligi putant, videtur quibusdam hæc visio contigisse. Sive quòd auditâ Jobi clade, cum animo percelleretur, cogitare cœpisset, quam ob causam virum innocentia vite spectabilem tam acerbe Deus tractaret; et pro responso hæc revelationem accepit, ut consultè credit Vatablus. Sive quòd Eliphaz in precedenti vitâ post profundam forte aliquam de divinâ providentiâ meditationem talem aliquando sea veram revelationem seu imaginariam visionem habuisset, quam altâ mente repositam nunc ad sumum intentum, tanquam ex penu depromptam, Jobo proponeret, utpote quæ tum ad ejus consolationem, tum ad id quod probandum jam assumpserrat pondus ac momentum aliquod allatura videretur, id quod tanquam verosimilius amplectitur Bolducus.

Ego autem, ut sensum meum exponam, non tam divinam visionem quam diaboli illusionem Eliphazo in somnis oblatam censeo, quæ dæmonem se in angelum lucis transfigurans ipsum simili astu in errorem et iniquâ, quam de Jobo jam conceperat, opinione confirmaret. Hoc enim dæmoni satis usitatum est, ut istiusmodi ratione viris etiam sanctissimis non raro imponat et illudat. Quod ut credam Eliphaz hic etiam usvenisse persuadet, omnino veteratorum Satane ingenium, totam hæc Jobi tentationem, cujus hæc cum amicis disputatio non minima pars fuit, tam apertè vi quam oculis fraudibus (prout ad sanctissimi viri virtutem et constantiam lalelandam magis opportunum videbatur) artificiosissimè adornantis. Ut enim ex sancti Chrysostomi Origenisque sententiâ superius cap. 1, vers. 14, allatâ, nuntii qui de armentorum furto ac cæde, de domus ruinâ, deque filiorum repentinâ strage Jobum docuerunt, ut scire dæmones, aut instructi à dæmone, quomodo patientis animæ magis urerent et exulcerarent. Quod pariter innox fecit, per quam ipse aut locutus est, usus alieno habitu linguæque pro suâ, aut certè ur-

scribens illi verba, quæ religiosum mariti animum magis erant commotura. Ita quoque dæmonem Eliphaz ceterisque amicis ad consolandum Jobum accedentibus cum per somnia tum per visiones illuisse credibile est, ut malo instincti spiritu malè de Jobi religione sentirent, et illum, quem amabant antea propter morum suavitatem, et propter illustria virtutum exempla venerabantur, tunc propter cogitationes alias longè dissimiles aversarentur, et de illius vitâ iniquis judicarent, dumque solatio esse misero deluissent, potius eum affligerent et vehementius exacerbarent. Caterùm quomodò in hæc visione Eliphaz affectum se senserit, deinceps exponit, dicens:

VERS. 14. — PAVOR TENUIT ME ET TREMOR; ET OMNIA OSSA MEA PERTERITA SUNT. Hoc nempe omnibus spirituum apparitionibus commune ac familiare est, ut primo aspectu iis quibus accidunt timorem ac pavorem incitant, quem, si magnus sit, tremor etiam totius corporis sequi plerumque solet; hinc autem minime vulgare aut superficiale, sed omnino vehementem et intimum fuisse necesse est, cum universa Eliphazi ossa concussisset, ut Septuaginta verbo *ἐκταρα* significanter expresserunt. Quod autem *vulgatus* noster vertit: *Et omnia ossa mea perterrita sunt*, metonymia est. Quoniam ossa propriè non sentiunt neque dolent, sed membrane aut nervi alieque partes iis coherentes, quarum affectio Græcè vocatur *ἐκταρα*; *divè*, id est, *ossium dolor*, quo veluti tunditur, sic dicitur, eò quòd tendones ipsi ossos adhaerentes infestans, intima quodammodò ossa afficere videatur, ut Galenus lib. 5 de Sanitate tuendâ, cap. 5, et lib. 2 de Locis affectis, cap. 7, docet; qui item lib. 2 de Symptomatum causis, cap. 2, et de tremore, palpitatione, convulsione et rigore, cap. 5, solas eas partes, quæ distendi possunt, palpitationis ac tremoris capaces esse tradit, idèquè istiusmodi affectiones in ipsamet ossa non cadere. Attamen sumum pavorem et dolorem ad ossa usque penetrare vulgò dicimus. Qui loquendi modus ipsi quoque Scripturæ familiaris est, veluti cum David ait: *Conturbata sunt ossa mea*, Psal. 6, 3. Quo modo etiam loquitur Virgilius lib. 2 *Æneidos*:

Cellisque per ima cucurrit

Ossa tremor. Optimè autem hic per ossa intelligi possunt interiora corporis, q. d.: Omnia viscera mea commota sunt, et interiora me cohorrerunt. Neque profectò mirum est Eliphazum ad istiusmodi spiritus aspectum toto corpore contremuisse, aut etiam in animi deliquium incidisse, cum à divinis etiam visis viris alioquin sanctissimos totò nonnunquam examinatos fuisse constat, quemadmodum de semetipso Daniel diserit profiteri dicens: *Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hæc, et non remansit in me fortitudo, sed et species mea immutata est in me, et emarcui, nec habui quidquam virium*. Similiter et Moyses, et Gedoon, et Josue, plerumque alii in veteri Testamento, uti et in novo Zacharias, B. Virgo, ac sanctæ mulieres aliique ad aspectum angeli cohorruisse leguntur. Verumtamen

hæc ferè inter probrum pravorumque spirituum apparitiones intercedit differentia, quòd nimirum probi, quando probis hominibus apparent, licet primo statim aspectu, ob nimium splendorem et personæ majestatem, timorem aliquem aut horrorem afferant, eundem tamen illicò abstergant, et consternatos erigunt, et insolita consolatione afficiunt, summaque animi tranquillitate ac lætitiâ spiritali perfundant. Sic ab angelo Zacharie dictum, Lucae 1, 14: *Ne timeas, Zacharia*; similiter mulieribus: *Nolite timere*, Matth. 28, 10. Et cum Daniel aspectu angelorum consternatus et exanimatus in terram corruisset, ab isdem extemplo recreatus et animatus surrexit. Mali verò spiritus quem semel incusserunt horrorem nunquam auferunt, et timoris aculeum quem infixerunt, minime evellunt, neque animo serenitatem ac tranquillitatem quam adjuvant, restitunt, sed majorem potius cum tenebris involvunt ac perturbant magis, quòd signum evidens est eorum malignitatis, uti S. Antonius spirituum discernendorum peritissimus apud S. Athanasium in ejus Vita, et S. Hieronymus et Theophylactus in Mathæi c. 28, luculenter docent. Quare cum ex hæc visione Eliphaz se totum cohorrisset fateatur, nec ullam deinceps abstergit timoris mentionem faciat, confirmatur hinc nostra opinio, in quam totus etiam propendit Sanctus noster, scilicet istam apparitionem non à divino, sed à satanico spiritu fuisse adornatam; præsertim cum per eam iniquis contra Jobum suspitionibus fuerit informatus, nec non fallacibus imbutus argumentis, quibus ad dæmonis votum et injustam Jobi vexationem abuteretur, quòd haudquaquam boni, sed nequissimi spiritus officium esse constat.

VERS. 15. — ET CUM SPIRITUS, ME PRESENTE, TRANSIRET, INORROBERENT FILII CARNIS MEÆ (1). Septuaginta vertunt: *Et spiritus in faciem meam irruit*, quod Pineda noster de vento seu flatu spiritus Eliphazo mox apparituri prænotio dicitur interpretatur, qui scilicet ipsum prius allaverit et consternerit, quam se conspicendum exhiberit. Manifestum est autem, inquit S. Thomas ad hanc locum, virtutem spiritus esse majorem quam carnis, unde non est mirum si ad presentiam spiritus filii carnis inhorrescat, quòd ex subito timore procedit, præsertim cum presentia spiritus insolito aliquo corporali indicio sentitur. Quæ enim insolita sunt admirationem ac timorem inducere consueverunt. Cum igitur hic spiritus, sive bonus si fuerit, ut plerique actores volunt, sive malus (quòd ob rationes superius allatas, cum Sancto magis inclino), sensibili specie se conspicendum exhiberet, sine in vento velocius transiente per transennam loqueretur (utrumque enim verba sacri textus insinuant), meritò Eliphaz imbecillitatis suæ sibi conscius ad potioris virtutis presentiam timore percellitur ac consternatur.

(1) Quia presentiam angelicæ virtutis fragilitas humana videns deficit, secundum quòd dicitur Dan. 10: *Vidi visionem hæc grandem, et non remansit in me fortitudo*. (Lyrano.)

queritur, aut contra Deum murmurat, quod citra vel supra meritum puniatur suum, hoc ipso, ut antea justus scelerisque purus fuerit, certè maximum crimen ac scelus admittit, quantumvis etiam supplicio expiandum. Quae quidem ratiocinatio ut per se verissima sit, et millies à prophetis inculcata, haudquaquam tamen tempore opportuno prolata fuit, aut afflicto Jobo accommodata, qui non tam compungi stimulis debuit quam fomentis leniri. Eliphaz autem è contra sententiam hanc, quam pro oraculo venditat, quasi telum quoddam acutissimum ac prorsus virulentum in Jobi animum mœstitatù sauciatum crudè nimis ejaculatur. Etsi enim sit sermo ejus universalis atque indefinitus, eò tamen dirigitur et hoc potissimum spectat, ut Jobum alicujus criminis et injustarum adversus Deum arguat querelarum, ac tandem convictum ad silenti metum adigat. Sensus ergo verborum ejus est istiusmodi, quasi dicat: Ego Eliphaz hoc certè ab angelo didici fieri non posse, ut creatura mortalis sententiam hanc, quam pro oraculo venditat, quasi potius immerentes, atque innocentes opprimat? ac consequenter temetipsum, cum te iudice sis innocens, auctore tuo puriore reputare, et contra jus et fas ipsum quodammodo exauctorare velle, tibique supremi iudicis munus insolenter arrogare, dum ipsius sententiam ad insaniam mentis tue tribunal revocare, annullare, et inadverte temeritate atque audacia injustitiae condemnare minime vereris? Atque in hunc sensum ferè Pineda noster hae Eliphazi verba interpretatur, quae Bofluens in partem longè mitiorem accipit, ac si non increpandi, sed Jobum verè consolandi animo prolata forent.

Verum quidquid de Eliphazi intentione sit, ut optima fuerit, et sententiae sint verissime gravissimaeque quas profert, hoc tamen negari non potest, quin planè intemptiva fuerit et nimis cruda istiusmodi monitio, quae in talibus circumstantiis exulcerare potius quam lenire Jobi dolorem poterat; tanti refert quod tempore ac modo profertur! Opportunitas enim non observata cum omnibus quidem in rebus ingens affert malum, tum verò maxime in amonendo detrahendo utilitatem, ut praefare Plutarchus libro de Amicis et Adulatoribus docet. Quamobrem sapienter, meo quidem iudicio, et verè quidem ex antiquis philosophis dixit ante omnia quærendam et spectandam in rebus opportunitatem; quae si absit, quod pretiosum est et ad magnos effectus potissimum saepe numerò viles et inutile eliditur; et quod aliis prodesse plurimum solet si intemptivè fiat, non raro vehementer nocet, juxta illud Ovidii lib. 4 de Remedio Amoris:

*Temporibus medicina valet: data tempore prosunt:
Et data non apto tempore vana nocent.
Eripit interdum, modo dat medicina salutem.*

Nil prodest quod non ledere possit idem.

Est planè saluberrimum ac prorsus necessarium nosse Deum esse severum iudicem et rigidum ejuſdemque criminis ultorem, qui nullum scelus impunè permittens, sed cum Apostolo dicit: *Nihil mihi conscius sum, sed non pro condignam poenitentiam in hac vita deletum aut remissum fueri non gravissimas postmodum poenas sibi inflictiurus*. Quod si forte alicui profugitate audacia nebuloni et in omne vitiorum genus projecto proponas et seriò inoleas, salutaris omnino erit medicina, et tali homini nulla fortassis opportuna magis; at si hae cupiam timido et de salute suà desperando ante oculos ponas, perdes hominem, et ab animi imbecillitate prouum in desperationis barathrum conjicies. Eodem modo Eliphaz licet omnino salutaris verissimeque affert documenta, quia tamen tempore non opportuno illa Jobo ingerbat, tantum aberat, ut jaecentem erigeret, ac morentem ejus animum recrearet, ut potius ipsum amplius deiceret, et afflicto gravius exulceraret. Quare cum Eliphaz prorsus importunam (licet aliquo in se non malam, quinimo in aliorum articulo etiam bonam) Jobo medicinam adhibuerit, jure merito censendus est illam non divino, sed maligni spiritus instinctu propinasse. Quis enim nescit doctrinam saepe sanam et sanctam à demone docti, cui per se nulla labes erroris admixta sit? Hoc tamen veteratorè facit tempore non suo, quo mirum non tam prosit ut vera, quam ut importuna noceat, aut certè hoc astute facit, ut veritatis ac virtutis externà specie deceptus homo, in occultam et perniciosam fraudem et errorem inducatur, aliquid scilicet inde deinceps deducendo et eliciendo, quod saluti plurimum officiat. Simile quid in his Eliphazi monitis observat Sanctius noster, et res ipsa demonstrasse videtur, quandoquidem ante illud tempus, cum vel maxime tentationis et calamitatum aestus fervebat, dictus sit Deo approbante Jobus non peccasse labiis suis; postmodum verò in hac longa cum amicis disputatione aliquid ipsi excedit, propter quod capite ultimo à Deo reprehensus fuit, atque ipsemet culpam agnoscens suam, confessus est se impudenter locutum, sacrificiisque et hostiis placularibus expiavit.

Ceterum quod ad ipsam sententiam ab Eliphazo hic pro oraculo allatam attinet, in se verissima est et planè divina. Constat enim Deum esse justissimum purissimumque, cui nulla possit labes adhaerere, et hominum justitiam ac puritatem omnem, quantumcumque eximiam et excellentem, si cum divina justitia et puritate comparetur, ne nomen quidem justitiae ac puritatis mereri. Quod ipsum huic non absimile Davidis oraculum manifestè declarat cum ait: *Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*, Psal. 142, 2. Omnis enim vivens, ut notat Ibi Bellarminus, aut est peccator, aut justus in viâ, aut justus in patria. Qui peccatores sunt, ut homicidae, adulteri et similes, poterunt quidem justificari coram hominibus, apud quos aliorum crimina saepe occulta sunt, vel iudicè probari non possunt, sed in conspectu Dei

non justificabuntur, quia Deus videt corda et conscientias, et ex ipsisunt conscientiae testimonio convincet eos. Qui justus sunt, sed adhuc in viâ, non justificabuntur in conspectu Dei, quoniam non audent se justificare, sed cum Apostolo dicit: *Nihil mihi conscius sum, sed non pro condignam poenitentiam in hac vita deletum aut remissum fueri non gravissimas postmodum poenas sibi inflictiurus*. Quod si forte alicui profugitate audacia nebuloni et in omne vitiorum genus projecto proponas et seriò inoleas, salutaris omnino erit medicina, et tali homini nulla fortassis opportuna magis; at si hae cupiam timido et de salute suà desperando ante oculos ponas, perdes hominem, et ab animi imbecillitate prouum in desperationis barathrum conjicies. Eodem modo Eliphaz licet omnino salutaris verissimeque affert documenta, quia tamen tempore non opportuno illa Jobo ingerbat, tantum aberat, ut jaecentem erigeret, ac morentem ejus animum recrearet, ut potius ipsum amplius deiceret, et afflicto gravius exulceraret. Quare cum Eliphaz prorsus importunam (licet aliquo in se non malam, quinimo in aliorum articulo etiam bonam) Jobo medicinam adhibuerit, jure merito censendus est illam non divino, sed maligni spiritus instinctu propinasse. Quis enim nescit doctrinam saepe sanam et sanctam à demone docti, cui per se nulla labes erroris admixta sit? Hoc tamen veteratorè facit tempore non suo, quo mirum non tam prosit ut vera, quam ut importuna noceat, aut certè hoc astute facit, ut veritatis ac virtutis externà specie deceptus homo, in occultam et perniciosam fraudem et errorem inducatur, aliquid scilicet inde deinceps deducendo et eliciendo, quod saluti plurimum officiat. Simile quid in his Eliphazi monitis observat Sanctius noster, et res ipsa demonstrasse videtur, quandoquidem ante illud tempus, cum vel maxime tentationis et calamitatum aestus fervebat, dictus sit Deo approbante Jobus non peccasse labiis suis; postmodum verò in hac longa cum amicis disputatione aliquid ipsi excedit, propter quod capite ultimo à Deo reprehensus fuit, atque ipsemet culpam agnoscens suam, confessus est se impudenter locutum, sacrificiisque et hostiis placularibus expiavit.

Et in ANGELIS SUIſ REPERIT PRAVITATEM (1). Etsi in ANGELIS SUIſ REPERIT PRAVITATEM, SUIſ, videtur. Porro, וְרָאָה דְּלֹא יִשְׂרָאֵל, quod in usu est, דְּלֹא יִשְׂרָאֵל, et insanire, et splendere. Hinc alii aliter reddunt: *Nec in angelis suis posuit ingenium, sive lucem exactissimam*, id est, omnimodam et absolutam perfectionem: nam si quid perfectionis nati sunt, divino munere susceperunt. Non invenit eos splendore ornatos quem habent, si per sese eos consideret sine gratia suâ. Porro, quicquid ab alio summa esse et perfectionem accipit, illo sit imperfectus oportet à quo illa habet. Al. sic: *Angelus, inquam, suis apponitur lucem*, Expegrasia superioris propositionis per comparationem majoris; ait enim, non esset iudicatus secundum angelos; sed cum de bono suo, tum de honore et gloria, deciderent, si freti justitiam suam cum Deo se compararent. Al. verum sic explicat: *Seris non fuit, nempe ut indicet ipsis vias et cogitationes suas, et arcana sua; et in angelis posuit stultitiam*, id est, illi cum ipso collati sunt infusis, prae ut intrent in secretum ipsius: non enim

argumentum à majori ad minus, q. d.: Si angeli, qui sunt inter creaturas omnes nobilissimi, ad Dei

via ipsius sunt via ipsorum, etc. Expositio vera et apta; sic autem argumentatur Eliphaz: *Non sunt perfectè sancti, quia non perfectè sapientes*. (Synopsis.) Sunt, qui hoc versa et ita qui sequuntur, non oraculi verba continentur, sed Eliphazum ipsum loqui censent, qui ex oraculo validum ratiocinium necere instituit, et ad Jobum accommodet. Contra quos tamen rectè A. Schultens contendit, comprehendi hic alterum oraculi membrum: *nam hae veritas magis adhuc celestis auctoritatis sigillo consignata merebatur, quam superior illa. Adde, vix sine nota temeritatis hanc sententiam de angelis ab homine mortali posse pronuntiare, quum in ore ipsius Dei habeat fuisse angelis, non existimans eos idoneos et satis perfectos, pro quibus spondere audeat, et asserere, eos ab omni labe alienos, ac usquequaque absolutos esse; intelligit, si eos examinare velit, et secum comparare. Hieronymus: *Eccae qui servient ei, non sunt stabiles*. Nec aliter Symmachus: *Εν δὲ αἰῶσι ἀστέρο ἀβέβαιον*. Sed hae hebraice illa sonant: וְהָיוּ אֲנֹכִי וְהָיוּ אֲנֹכִי בְּיָמֵי הַיָּמִים, Verum וְהָיוּ אֲנֹכִי וְהָיוּ אֲנֹכִי בְּיָמֵי הַיָּמִים, ex usu linguae significat *aliquid flere, erudere, vult*, Genes. 20, 6. Num. 13, 12, 2 Chron. 20, 20. Unde non credere sen *fidere alicui vix ei diffidere*, quod h. l. eo sensu sumendum, quem ante indicavimus, Mercerus secuti. *Seris Dei* intelligendus esse spiritus superos, qui et Ps. 104, 4. מִיִּשְׁרָאֵל *ministri Dei* audiunt, docet parallelum בְּיָמֵי הַיָּמִים in altero hemistichio. Non audiendi igitur, qui *seris Dei* h. l. prophetae putant intelligendos, post Chaldeum, qui sic vertit: *Eccae seris suis prophetis non credit*. In alio hemistichio negationem interpretibus laesisset nomen וְהָיוּ, quod plerique stultitiam, stoliditatem interpretantur, referentes ad radicem וָרָה, insanire, unde nomen וָרָה, et formâ femininâ, וְרָה וְרָה foret, vid. Gesenii Lehrgeh. p. 505, not. Alii stultitiam verò pro pravitate positam volunt, ut sensus sit: Si angelos secum conferret Deus, reperit eos summoque mancos et imperfectos. Qui à splendendi notionem, quam verbum וָרָה obtinet, nomen nostrum *splendorem* volunt significare; atque, repetitâ ex priorè hemistichio negationi particulâ, integrum comma sic vertunt: *Nec in angelis suis posuit splendorem*, quod sic explicat: non reperit in ipsis puritatem, seu aliquid laude dignum. Durior interpretatio. Christ. Koerberus in Lexico Particular. Hebr. (Concordantibus Noldianis è Tympio edit. subijuncto) sub v. וְהָיוּ nostrum nomen refert ad וָרָה, ejusdem, suâ ex conjecturâ, significationis cum וָרָה, *absit, remotus fuit*, (conf. וְרָה, *absit*, Mich. 4, 7), unde deductum וְרָה, וְרָה, formas וְרָה, notare putat defectum. Verum ab וָרָה nomen potius esset verbum, ut ab וָרָה est וְרָה. Rectius A. Schultens a verbo וָרָה nomen וְרָה derivatum censet, ad formam וְרָה, quae est feminea à segolâ vult, qualia sunt וְרָה, וְרָה, וְרָה. Verbum וְרָה autem, quod in V. T. non occurrit, illustrat post Hottingerum in Analysis Jobi ad h. l. ex Arabico, *ejus derivatum hominem eamem significat*, unde וְרָה *vanitatem, lapsionem* notare existimat, oppositam וְרָה, *firmitati, pedis*, et *gressus non fallentis*, quam prius hemistichium offerebat. Est tamen significatio illa verbi arabici, rari praeterea et infrequenter, à Schultensio adscita, parum certa ac explorata. Schurrerus in Animadvers. ad quaedam loca Jobi, in dissertat. junctim edit. p. 241, nomen nostrum refert ad וָרָה, quod praeter alia *errorem commisit*, *lapsus est*, significat, unde verba nostra sic vertit: *Et angelos suos obnoxios putat errari*. Sententia sane perquam idonea. Scryppus tamen nihil restat circa derivationem nominis וְרָה, quod à vult secundum analogiam potius וְרָה esse debuit, nisi cum Gesenio statuas (in Lex. et in Grammat. maj. l. I. p. 504, not.) וְרָה esse pro וְרָה, et versa vice*

ministerium in celo creati, principatum suum non tenebant, sed per peccatum, à Deo deficientes, eum-

דְּרִיבָהּ פֶּעַל דְּרִיבָהּ Job. 6. 23. et דְּרִיבָהּ pro דְּרִיבָהּ Num. 23. 7. Frohrius tamen est, nomen, ut scriptum est, ad verbum דְּרִיבָהּ referre. Unde דְּרִיבָהּ esset, *labes, vitium, pravitas*. Certe id nomen, *errorem, lapsionem, vitium*, vel tale quocumque designare, vix dubitare nos sinit contextus, qui ejusmodi significationis nomen ferè possit. Similis notiois voces posuerunt etiam veteres. Alexandrinus *επιλειψις*. Vulgata vetus *pravum quid*, Hieronymus *pravitatem*, Syrus et Arabs *staporem*, Chaldaeus *iniquitatem*. Conjecturas plures, sed parum probabiles, de hoc nomine reperies in J. D. Michaelis Supplement. ad Lex. Hebr. p. 557. דְּרִיבָהּ *ponere in aliquo aliquid* Hebraei notat, *aliquid quicquam impurare*, eoque nomine quasi *notare ac mulctare*, ut patet ex 1 Sam. 22. 15. — De sensu et scopo hujus versus singularis est Schaurerri sententia, l. c. proposita, existimantis, occurri hoc versu dubitationi, quae de aequitate ac justitià divinà in animis hominum facile nasci possit exinde, quod videant reges et dominos non omnia civium suorum negotia atque administrorum auctoritati ac fidei committere. Haec doceri, divini regiminis planè aliam esse rationem, à Deo enim ipso eoque solo prorsus omnia ordinari, nec quocumque tribui ministrorum atque angelorum cura potestati, utpote quos tam gravi negotio non putet posse satisfacere. Porro v. 19, 20, 21, Schaurerri censet contineri descriptionem illius conditionis, quae evenitura esset hominibus tunc, si ministrorum atque angelorum cura ac prudentia res concessas est Echeionanis in versione venaculæ. Communis tamen interpretum sententia, comparationem hic institutam esse angelos inter atque mortales, quòd hos illis longè inferiores esse ostendat, favet loci duo alii hujus libri, nostro loco planè similes, 15. 14, seqq. et 23. 4, 6, quibus nulla est dubitatio, Eliphazum et Biddadum, ut evincat, quam sit imperfecta atque vitiosa humanae naturae conditio, uti argumentum, sicuti alium, à majori ad minus, hunc in modo adstructo: Si ne coelites quidem, naturas humanas longè puriores atque perfectiores, Deus reputat omni labè expertes, quanto minus fragiles miserosque homines, terrestres adeoque minus puras naturas! Utrumque autem illum locum ex nostro oraculo, tanquam ex communi fonte, derivatum esse, adeò est manifestum, ut à nullo interprete in dubium vocari videam. (Rosenmuller.)

ET IN ANGELIS SUI REPERIT PRAVITATEM. Argumentantur ex hoc nobili, quasi angeli, quòd lapsi sunt, non sint creati in gratià. Sed responderi posset primo, quòd haec sint verba Eliphaz Theanaitae, cujus verba non intendit Ecclesia omnia canonizare. Sed etiam absolute responderit, sensum verborum tantum esse: *Reperit pravitatem*, scilicet quia illi propria voluntate à Deo recesserunt. Interim, quia in Hebraeo sic legitur: *Et in angelis suis non posuit laudem vel lucem*, plenius dicimus Deum non posse in eis laudem vel lucem, id est (ut sequentibus verbis in Hebraeo explicatur), *Deum se super eos non firmasse, hoc est, non auxisse gratiam, sicut fecit in aliis, mox, ut illi gratià communitur omnibus datà, bonè uti ceperunt*. Et planè vox Hebraea non significat quancumque lucem, sed lucem excellentissimam, ut etiam Vatabilis annotavit. (Estius.)

Cæcæ memès qui servaent Dieu n'ont pas été stables, et il a trouvé du dérèglement jusque dans ses anges. L'Église sainte s'est servie depuis très-avantageusement de cette parole dont Eliphaz fit alors une très-méchante application à l'égard de Job; et elle la représente souvent aux plus justes pour les obliger de travailler à leur salut, comme dit saint Paul, avec crainte et tremblement. Car s'il est vrai que les anges mêmes sont déchus de leur pureté, que ne doit pas

dem amiserint, quanto minus fieri possit, ut homines crassâ carne concreti, quorum animi luteas corporum domos malè fultas incolunt, tinea fomitis non excedantur et culpâ foderent? Septuaginta reddunt: *Si in seris suis fidem non habet, in angelis verò suis pravum quid adverit*; Symmachus: *In seris suis instabilitas, et in angelis suis reperit vanitatem*. Angeli enim, cum sint creaturae, non sunt naturâ suâ immutabiles sicut Deus, et per consequens nec immobilis à bono et virtute. Ita sanctus Chrysostomus, Olympiodorus et Didymus in Catenâ Graecâ. In Hebraeo autem est: *In angelis suis posuit stultitiam*, דְּרִיבָהּ *tabulâ*, quod Pagninus vertit *lumen*, Tygurina, vesantiam, Regia, *gloriationem*; quae tanta varietas orta est fecunditate radicis דְּרִיבָהּ *halal*, quod significat *laudare, gloriarî, vocem attollere*, scilicet cum gloriatione, fulgore, splendore aut etiam insanâ, ut per antiphrasin significet gloria et nominis splendore indignum, id est, pravum. Nona nempe pravitas coram Deo stultitia est. Potest etiam verti cum Vatablo: *In seris suis non posuit veritatem; nec in angelis posuit lucem exactissimam*, q. d.: Angeli non sunt creati à Deo in omnimodâ veritate et absolutissimâ perfectione, sed in statu quodam medio inter summum et immutabile bonum, sive Deum, et bonum commutabile quod est creatum, è scilicet lege, ut si ad summum, quod supra ipsos erat, bonum immutabile amandum converterentur, ad gratiæ gloriæque statum promoverentur, sin ad bonum commutabile, quod infra illos erat, sese incurvarent et abijcerent, hoc ipso à suâ dignitate degenerarent, et in malum culpae ac poenae dilaberentur atque corruerent. Quae quidem sententia, ut notat D. Thomas ad hunc locum, secundum doctrinam Catholicæ fidei plana est. Tenet enim fides Catholica, omnes angelos in statu bono fuisse creatos, et quidem præ cæteris creaturis optimo; quippe qui ut sanctus Dionysius celestis Hierarchyæ cap. 4 loquitur) Deo proximi sint, atque divini principatus munere hoc cæteris omnibus antecellant, quòd primario pluribusque modis Deum participarint, siquidem non solum substantiam et vitam, sed etiam rationem et sapientiam humanâ longè præstantiorem, ali-

craindre un homme faible, que sa chair et sa propre fragilité exposent à des chutes continuelles? Mais c'est néanmoins cette fragilité même de notre nature qui doit être en nous le fondement d'une plus grande fermeté, en nous obligeant de mettre toute notre confiance en Dieu seul. Car nous portons, dit le grand apôtre, dans des vases très-fragiles le trésor de notre saint, afin qu'il paraisse que la grandeur de la miséricorde qui est en nous est de Dieu; et non pas de nous. L'exemple de Job en a été une preuve convaincante, puisque n'habitait véritablement, selon l'expression d'Eliphaz, qu'en une maison de bâte, et n'ayant qu'un fondement de terre, c'est-à-dire, ne possédant le trésor de la piété qu'en un corps sujet à la pourriture et réellement tout couvert d'ulcères, non-seulement il ne fut point consumé ni exterminé du soir au matin, selon le dessein de son ennemi, qui voulait, en faisant périr son corps, perdre son âme; mais il fut rempli d'intelligence et de sagesse, qui le porta à bœtir la main de celui qui le frappait, et empêcha qu'il ne périt pour toujours. (Sacy.)

que charismata spiritalia naturæ intellectuali proportionalia, in primâ suâ creatione excellentissimo modo receperunt. Angelica enim natura, secundum Damascenum lib. 2, cap. 3, est (substantia intellectualis, semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, immortalis). Cum itaque tales tantique ab initio conditi essent angeli, qui quidem ex his praerogentis ad summum bonum propensione statim sese totos ad divinum Numen converterunt, non solum principatum suum naturalem tenebant, sed per gratiam indissolubili charitatis vinculo immutabili aeternoque Deo colligati, et in summo bono stabiliti, ad supernaturalem et prorsus immutabilem aeternae beatitudinis statum longè felicissimum everti sunt. Qui verò è contra non custodierunt principatum suum, sed sponte suâ libero abusi arbitrio, à Deo creatore suo per peccatum desciverunt, divinâ gratiâ spoliati, de luce in tenebras, de scientiâ in ignorantiam, de innocentia in culpam, de felicitate in miseriam extemplo corruerunt, et post tam miserabilem casum faci sunt impudentes et obstinati in malo, aberrantes à vero, declinantes à bono, infirmati in virtute; et exclusi à Dei contemplatione, ut Judas ait, cap. 5: *In iudicium magni dei vinculis aeternis sub caligine reservantur*.

Miram præfecto et valde mirum est angelos, tot naturæ gratiæque dotibus cumtatos, tanisque cum ad contemplativam tum ad activam eorum vitam ritè ordinandam præditis instructos, à statu tamen rectitudinis exiisse. Ex parte enim vitæ contemplativæ summa videtur ipse in parte deuisse stabilitas; siquidem manifestum est causam mutabilitatis esse potentiam, sicut è diverso causa immutabilitatis est actus. Est namque de ratione potentie, ut sese habeat indifferenter ad esse et non esse, sicut de ratione actus est, habere aliquid esse determinatum. Atqui quanto aliquid magis perficitur, tanto etiam magis in perfectione suâ actatur ac stabilitur, minusque est in potentia aut obnoxium mutationi. Unde Deus, quod per se actus purus sit, prorsus etiam immutabilis existit. Quare cum angeli inter omnes creaturas naturâ suâ perfectissimi existant, et ad Deum, actum purissimum, proximè accedant, mirum est in ipsis tantum cadere potuisse in deterius immutationem.

At libera, iniques, præditi fuerunt arbitrio, et consequenter tam ad malum quam ad bonum indifferentes, idèque mutabiles, scilicet secundum sententiam, non secundum substantiam. Atamen sicut materia comparatur ad formam vel potentia ad actum, ita voluntas ab bonum. Quare id quod est ipsum per se bonum, quod est divinum Numen, omnino immutabile est, utpote actus purus; ceterarum verò naturarum voluntates, quae non sunt ipsum bonum, comparantur ad ipsum ut potentia ad actum, unde quanto magis inhaerent ei, tanto quoque magis in bono stabiluntur. Quapropter cum angeli præ cæteris creaturis excellentissimè Deum participarent, et clarissimè sublimissime contemplarentur, consequens quoque ac rationi consonum videbatur, ut è propinquo etiam

intimè illi conjungerentur, et per amorem ac dilectionem arcuè adhaerent, et in ipso, ut summo bono, firmarentur ac stabilirentur; nihilominus, ut res ipsa docet, et eorum casus miserandus et abominandus luculenter testatur, minime stabiles fuerunt, qui tam turpiter ceciderunt. Unde multo minus homines, quantumcumque sancti et Deo intimè conjuncti videantur, omnino stabiles aut ab omni lapsu immunes esse putandi sunt, quoniam ecce qui serviant, et non sunt stabiles.

Ex parte verò vitæ activæ videtur in angelis vel nihil vel minimum quid seu valde parum pravitatis esse potuisse. Quanto enim quis propinquior est primæ summaeque rectitudini, minus profectò de obliquitate participet necesse est. Cum autem Deus, qui supra primæque rectitudo est, et omnis recti gnomon ac norma, inferiores creaturas per superiores dirigens atque gubernans, angelis tanquam suis vicariis ac legatis totius quodammodo Universitatis, et omnium gentium ac nationum regimen commiserit, par omnino erat, ut nihil aut parum admittent in his reperiri posset pravitas; quae cum tamen in ipsis adeò abundaverit, verendum est non in hominibus quantavis etiam sanctissimis opinione florentibus non desit, ut non male hoc loco D. Thomas à majori ad minus argumentatur, qui simul tamen prævidet monet cavendum, ne quis hinc in errorem incidat Origenis, qui etiam quocumque spiritus creatus instabiles esse asserit et obnoxios spiritus. Constat enim spiritus illos beatos, qui ad Deum conditorem suum ab initio creationis sese totos per dilectionem converterunt, in eodem per gratiam ita stabilitos, ut ab eo nunquam amplius dimoveri possint, sed prorsus immutabiles per gloriam aeternâ Numinis fruitione beatis; quinimo quibusdam hominibus, licet angelis naturâ suâ longè inferioribus, majorique tumenti obnoxios, in trè vitæ variabili et inconstanti per singularem Dei gratiam privilegio prorsus eximio conceditur, ut ab omni pravitate peccati immunes existant, quod de B. Virgine ac S. Joanne Baptistâ fideliter nemo ambigit.

Cæterum nunc aliterum argumentum membrum, quod ex humane conditionis fragilitate sumitur, expendamus, cui simul conclusio præcedentis rationis conjungitur, et sic habet:

VERS. 19. — QUANTO MAGIS HI QUI HABITANT DOMOS LUTEAS, QUI TERRENIUM HABENT FUNDAMENTUM, CONSEQUENTER VELUT A TINEA (1) ? Est perelegans tertien bo-

(1) HI QUI HABITANT DOMOS LUTEAS. וְהַיִּסְדֵּי בְּתֵי לִטְמָאִים, domus argillaceae, id est, hominibus, sive spiritibus humanis, inhabitantibus corpora, quae domus luteae vocantur 2 Cor. 5, 1, quia ex luto formata sunt. Gen. 2, 7. Corpus est quasi domicilium hominis, id est, animi, qui propriè homo dicitur, teste Manahæno Ricinensi in Mosen 77. Alii ad sepulchrum referunt; ita Chald. *improbi, qui habitant in sepulchro luti*, id est, luteo. Sepulchrum vocat domum, ut Isa. 14, 18, in domo sua, ubi Jon. habet, in domo sociati, h. e., aeternâ, ut vocatur Tob. 5, 6. Diodorus l. 1, p. 55, scribit Aegyptios sepulchra *αἰθῶναι οἴκους*, domos aeternas, ut has nostras domus *κατακόμιαι, divortoria*, sive *hospitia*, vocasse; nam moerâ tam brevis saepe in illis sit, quam in istis certa et aeterna.

minis periphrasis; qualis ferè est ista S. Pauli ad Corinthios scribens: Si terrestris domus nostra hujus

QUI TERRENUM HABENT FUNDAMENTUM. אֲשֶׁר בְּנֵנוּ עָלֵינוּ, quorum fundamentum est pulvis. Quorum corpus, quod scilicet est basis et vehiculum anime, in pulverem convertendum est. Hinc homo pulvis vocatur, Psal. 105, 14. Poeta Hebræus: Hominis fundamentum è pulvere, et finis ejus in pulverem. Fortè sepulchrum hic intelligit, quod voce pulvis significatur Dan. 12, 2. quod fundamentum hominis dicitur, quia domus hæc ei non temporanea, sed certa et æterna. Simile: Non sermo fundamentum, sed opus. Porro, hoc intelligi potest vel de domibus, quæ ex luto et lapidebus conficiuntur, ut celestis angelorum habitatio opponatur; vel de corpore, quod ex luto desumptum est, et sic opponitur spiritualitati angelorum.

(Synopsis.) דְּמֵימִים, conteratur eas (domos) scil. דְּמֵימִים conterentes, id est, conteruntur, dissolvuntur, destruntur; impersonalis loquendi formula, que plene exstat Jerem. 51, 4. בְּנֵנוּ עָלֵינוּ plantantibus plantantes, id est, plantantibus; item Isa. 24, 16. Nah. 2, 5. plerumque tamen nominativus participii amittitur, conf. infra 7, 3. Ps. 75, 14; 75, 2. Ezech. 19, 8. Os. 13, 9. Quare et Chaldaeus verbum in passivo vertit: Conteratur eorum verum. Nec aliter Syrus et Hieronymus, ut mox videbimus. לֹא יִשְׁתָּי קִידָמָא, cum Chaldaeo, vertunt eorum tinea, quod sic explicat: Tinea aut vermium devorant, seu ad consumendum projecti. In eundem sensum Mercerus ante tinea exposit; vel in potestate et dominio tinea; et vermis ab eo alteratur et comminuitur: quasi ante flammam positi et ejus arbitrio permitti, ut eorum cadaver in sepulchro exeat. Paulo alio flexu Lindov. de Diea: In presentia tinea, id est, in vita manente et quasi conspiciente tinea, ut æquum in bellis ac preliis, interfecto hero, tinea, quæ in vestibus hæret, superstes manet. Quod quam sit è longinquo peitum et parum idoneum, quisque ipse sentiat. Multo aptior sane sensus interpretatio fundit à Mercero proposita. Et tamen hoc obstat, quod יִשְׁתָּי, tinea, lanam quidem et vestes consumit, non verò cadavera, quippe quæ à vermium consumuntur, qui hebræice nominibus יִשְׁתָּי et יִשְׁתָּי seu יִשְׁתָּי appelluntur. Quare adscriptam Noldio, qui in Concordant. particular. p. 450, et Tymp. n. 18, atque in Annotat. et Vindic. n. 1497, nostrum יִשְׁתָּי, proprie ad faciem, significare ad instar, tanquam, observat, quod eodem sensu et capiendum 1 Sam. 4, 16. Ne ponas, habebas, reputes anciliam tuam יִשְׁתָּי בְּרִיךְ לְפָנֶיךָ ad faciem filie Belial, ne me instar talis esse censeas. Conf. Storrii Observat. p. 287. Et apud Latinos ad faciem valuisse ad instar, apposite notat A. Schultens ad h. l., excitans locum Plauti Cistell., 4, 75. Ad istam faciem est morbus, qui me mactat, id est, ad istum modum, ad istud instar. Rectè ergo Aben-Esra nostrum יִשְׁתָּי explicavit יִשְׁתָּי, sicut tinea. Alexandrinus et Vulgata vetus: Sicut tinea, tanquam tinea. Sensus itaque hic est: Conteratur tanquam tinea scil. conteritur, id est, quam facit solet conterere, scil. conteritur, id est, tinea. Sed rectè Noldius l. c. animadvertit: Tinea, quoties allegatur, semper est agens. Quod verè ita esse habere, docent loca sex reliqua, quibus, præter nostrum, tinea mentio fit, infra 15, 28, 27, 18. Isa. 50, 9, 51, 8. Os. 3, 12. Ps. 59, 12. Verba nostra ita reddidit Arabs: Deprimatur eorum tenebris. Tribuit nomini יִשְׁתָּי caliginis notionem à verbo יִשְׁתָּי, Ps. 6, 8, quod aliqui, veluti Chaldaeus, caligare signifi- ficare putant. Tenebras autem h. l. accipisse videtur de tenebris mortis aut inferi, quibus tandem mortales omnes premerunt. (Rosenmuller.)

habitationis dissolatur, 2 Cor. 5, 1, Genes. 2; alludit autem ad nostri corporis è luto seu terræ limo efformationem. Corpus enim hominis nil nisi luto est, et, ut eleganter Tertullianus lib. de Resurrectione carnis cap. 16, dixit, limus titulo hominis incitus. Quod veluti imitatus consimili certè venustate D. Gregorius Nyssenus orat. 4 de Beatitudebus hominem voce γῆλον ἠδὲράρα, luteam statum; divus Paulus vas fictile, 2 Cor. 4, 7; addit Isidorus Pelusiota 1. 2 epist. 5, remque etiam amplificat, corpus nostrum esse πῶλον παντός ἀβελήστορον, omni luto imbecillius. Quamobrem antiqui olim, teste S. Hieronymo in cap. 29, Jeremie, πῶλον ἄστυατα, id est, totos luteos vocabant illos, qui in luto istius corporis constituti et penitus immersi non possunt sentire celestia, quos parè elegantià Tertullianus è limo figulatos dicit, quod nihil supra luto sentiant. Eosdem illos pelusiotas carni sua auctoritas, et sordidis affectionibus illitos, ut luteos imperatores S. Chrysostomus in cap. 7 Isaie vocat γῆρας φορέοντες, humi repentes, vilissimis rebus affixos, corpori suo tanquam luto immersos.

Hoc ergo luteum corpus domus anime dicitur, quia nimirum anima humana certo quodam modo est in corpore, sicut homo in domo, aut nauta in navi, in quantum scilicet est motrix corporis. Verùm cum idcirco aliqui dixerint animam non uniri suo corpori substantialiter, sed illi tantum accidentaliter assistere sicut homo domui quam inhabitat, aut vestimento quo amictur, vel nauta navi quam dirigit; ut hanc opinionem excluderet, non abs re subdit: Qui terrenum habent fundamentum, quod datur intelligi, non secus animam humanam corpori quom formam materiam uniri. Siquidem materia fundamentum formæ à philosophis nuncupatur, eò quod sit prima pars et veluti subjectum in generatione, non secus ac fundamentum in domus constructione, uti D. Thomas ad locum hunc scitè annotavit. Hoc porò fundamentum dicitur terrenum, quia nimirum corpus, quod veluti fundamento ac basi totius hominis structura et vita nititur,

Hebr. : Seront-ils brisés et livrés aux vers. Infr. 15, 16; 25, 6. — L'Hebreu porte: Qui sont défaits devant un vermisseau. Plusieurs savants pensent qu'il est ici question d'un ver dangereux très-commun dans le Yémen, aux Indes et aux côtes méridionales de la Perse, et dont Niebuhr donne la description. (Voy. en Arabie, p. 155.) Ce ver, appelé ver de Canine, et par les médecins d'Europe gena mediceus, se forme dans le corps de ceux qui en avalent des œufs dans les eaux corrompues que l'on est obligé de boire dans ces contrées. C'est pourquoi les Arabes prennent la précaution de passer par un linge les eaux dont ils ne connaissent pas les qualités. Quand le ver est formé, il se fait un passage à travers le corps. Lorsqu'il est parvenu à la surface de la peau, ce qui se fait sentir par un picotement qui n'est pas douloureux, il faut avoir soin de le dévider, à mesure qu'il sort, sur une paille ou sur une petite baguette de bois, et prendre bien garde de le rompre; car si cela arrive, il se retire sur-le-champ dans le corps de l'homme, et y cause la paralysie, la gangrène et souvent la mort. Le docteur Cramér lui attaque par cinq de ces vers à la fois, et peu de jours après il mourut. La gena mediceus est plus mince qu'un fil à coudre, et longue de deux à trois pieds. (Drach.)

non è celo, sed è terrâ existit, et in terram postea resolvitur. Quamobrem sancti Patres jubent nos sapè considerare qui simus, et in corpus aciem mentis retorquere, de quo sacris imbuti Litteris afflataque divino scilicet loquuntur, ut horrorem ejus omnibus atque despiciant odiumque justissimum meritò incutant. Hinc Arnobius lib. 2 contra Gentes animas dicit corporum esse indutas carceribus; et S. Ambrosius in cap. 20 Luca carcerem corpus appellat, uti et Clemens Alexandrinus lib. 3 Stromatum, Platonem imitatus, nominat εφευρία, custodiam; et D. Basilius hom. mil. 24, similiter δεσποτήριον carcerem, quo etiam sensu apud Stoicæm serm. 119, δεσμα, id est, vinculum, appellatur, quod anima sit in eo δεδμημένη, alligata, et quasi vinculis constricta; unde Themistius 3, 20, id est, vitam, παρὰ τὴν βίαν, à vi et violentiâ, quam animus in corpore patitur, dici putat, quod nimirum in vitâ quasi in carcere et vinculis sit invitus; cui Seneca consentiens epist. 65 : Corpus, inquit, non àlterè aspicio quam vinculum aliquid libertati meæ circumdatum.) Ab hoc utique vinculo expediti et absolvi cupiens cum genuit Apostolus exclamat : Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis illam? scilicet calamitatis et infortunii loco habebat illam, que in carne transigitur vitam, quippe cui sic vivere nihil aliud erat quam continuo mori, quem admodum de se proficitur, ad Corinthios scribens : Quotidie morior.

Totius porò mortalitatis hujus ac miseriarum inde resultantium fons et origo unica est corpus quod corrumpitur, et pondere ipso corruptionis aggravat animum, et plumbeo veluti mole imbecillitatis sic abigit et premit humi, ut beatissimis illis alis nudetur, quibus sese evehit ad Deum; et terrena habitatio, vel, ut in Græco est, γῆλοῦς οἶκος, id est, terrenum habitaculum, diversorium facultatum, luteum corporis et vile tugurium, putidum umbraculum, deprimit sensum multa cogitantem; pro quo in Græco est οὐκ πολυπραγνία, mentem prudentem, quam eleganter Cresollius noster in Mystagogo à dedalum vividamque interpretatur, illustribus commentationibus assuetam, pulcherrimarum rerum machinatricem, in curriculo sapientie versantem.) Sunt enim εφευρία, ut Galeus ait, σὴν βελήματα, sapientia consilia, eruditæ cogitationes, commentationes anime doctæ, et sublimis. Hinc om̄i Sapientes, qui in magnis honestissimisque studiis omne tempus ætatis suæ consummè bant, εφευρία appellabantur, quod nimirum sapientiam seriis, doctis et assiduis meditationibus sibi comparant. Talem ergo mentem Salomon πολυεφευρία nominat, quæ pulcherrimis et perennibus meditationibus addicta, in æreanis et celestibus curis occupatur; quam sanè mirum quantum corpus hoc terrenum impellat, et quodammodo sua fece obli- met. Quod autem hic pro conclusione subjungitur :

CONSUMERAT VELUT A TINEA, possent quidem secundum litteræ superficiem de corporali quoque morte intelligi, quam homo naturaliter meruit ex eo quod terrenum habeat fundamentum (quia sicut tinea cor-

rodit vestimentum, ex quo nascitur, ita mors naturalis ex causis corpori internis oritur, illudque consumit); bene tamen notat D. Thomas non hanc esse primariam litteræ intentionem, sed eam que in præcedentibus egit de morte suo defectu peccati, iam dixerat: Et in angelis suis reperit pravitatem. Quare ut conclusio premissis respondeat, hoc hemistichium similiter ad peccatum, per quod justitia in homine consumitur, referri debet, sic ut per tinea hoc loco metaphorice peccati fomes significetur. Quemadmodum enim tinea è re ipsa quam corrodit enascitur, ita fomes ex homine peccatore, in quem deservit, dum eum ad peccandum impellit, et universam, si quam habuerit, justitiam consumit. Id quod S. Gregorius lib. 5 Moralium cap. 27 et 28, eleganter expressit, cujus oraculum ut ibidem consulas licet, quo etiam mors tacita et profrix manifestatur descripta. Sicut enim tinea vestem tactis moribus rodendo turgurium sibi ædificat, ibique abscondita commoratur, ita et impij nullum strepitum mortis, nullam interitûs cogitationem admittendo, dum strepitum hujus cogitationis abigunt, magno cum silentio perent, morte instar tinea se eos consumente. Ceterum ad hanc internam nobisque congenitam naturæ corruptelam ac defectionem externa nonnunquam vis et violentia accedit, que nos incutens et nihil minus cogitantes non raro obruat et succidat. Unde subdit :

VERS. 20. — DE MANE ISQUE AD VESPERAM (1)

(1) Significat, singulis momentis hominem morti propinquum esse. Quomodo ergo præteritum esset perfectionis in eo, qui in momenta nil nisi interitum expectet? A mane ad vesperam diurnum spatium indicat, ut Exod. 18, 14. Isa. 53, 12, quo loco eadem ferè, que nostro, sententia : A die ad noctem absolvis me, brevissimo spatio telam vite mee perexisti; instar floris, qui manè exortus, vespere exarctus, quenique una dies nascentem et cadentem vidit. Conf. Ps. 90, 5, 6. In יוֹם הַיּוֹם, dogesch primæ radicali impositum non esse compensativum mediæ esse, Chaldaico more, ut plures grammatici statuant, sed more euphonicum, rectè observavit N. G. Schroederus Insit. ad Fundam. ling. Hebr. Reg. 73, a. 3. כִּי יוֹם הַיּוֹם, quæ defectus ponens, scil. 27, cor, animum, curam (coll. plenâ phrasî Exod. 9, 21, 1 Sam. 9, 20, 25, 2 Sam. 18, 5, supra apud nostr. 1, 8, 2, 3, et simili illis) Jud. 10, 50, Isa. 41, 20, 22), i. e. nemine advertente, suo rationem eorum habente, inopinato, abruptantur. Conf. Ps. 57, 35, 56. Alii ad יוֹם הַיּוֹם subeundum volunt 7, ut ita sit verendum: Absque ut quiescam eripiam manuum, i. e., nemine ruinâ succedente, et ad interitum propellente, pererant in æternum. Prior sensus tamen, ut magis idoneus, præferendus. Veteres in posteriore hoc hemistichio vertendo mirum in modum inter se discedunt. Alexandrinus: Καὶ παρὰ τὴν αἰὶνὰ δὲν εὐθεῖα ἀπόρῃς ἐσὺ τοῦ βελήματος, quod in Latina vetere sic expressum: Et quod non possent sibi ipsi subvenire, perierunt. A quo sensu propè abest Kimchi, qui sic exponit: Ha ut non sis, qui ponat sen eridit, i. e., qui offert remedium, qui mereri queat, aut ingruenti mortì occurrere. Ordinarj, scribentibus notione verbum הַיּוֹם occurrere quoque Kimchi non exod. 21, 4. Hæc sunt, et כִּי יוֹם הַיּוֹם, quod ordinatim eorum illi, quo loco et Onkelos verbo יוֹם, ordinatim, usus est. Rectius tamen ea verba sic vertuntur: hæc sunt, que eis proponas, Chaldaeus: Eo quod non ponat eis prolongationem, in æternum pererant. Sed vocem הַיּוֹם, quæ, à verbi יוֹם prolongandi significatione, pro-